

תולדות חיד"א חיים

כל איש חכם לב יודע רב הנהגות בדעות דברי הימים, וכל נפש משכלת תתענג על טוב בקריאת תולדות^א אנשי שם מעולם וזכרון המעשים אשר עשו אנשי מופת בישראל ולכן נועצו לב חכם וחכם לכתוב וזכרון בספר מעשי יחיד סגולה ותולדות אנשים מצויינים להלל הקדוש בקדושתו, החסיד בחסידותו, הצדיק בצדקתו, והחכם בחכמתו, ובכל דור ודור קמו גדולים. חקרי לב אנשי רוח נאשר נתנו לבם להעלות על ספר דברי ימי חיי נאונים. ארץ וגדולי ישראל אשר בחיים חיתם וקדושים אשר בארץ המה והאחרון בזמן ובאחר הראשונים במעלה ה' הרב הגאון הגדול העדע בשערים כמיה חיים יוסף דוד אבולאי זצ"ל אשר בבית ידו ורוחב רבו הציב יד ושם לגדולי עמ' ישראל וזכורו ופניו, והנה אך טוב וישר דהשיב לאיש אשר אלה לו ככל תגמולוהי לאלף גדולי דור ודור. כספר תולדותיו וקורותיו לדור אחרון ולהעלותם על ספר לזכרון עד נצח:

(הר"א כרמולי).

זה ספר תולדות אדם גדול בענקים, א) בהיר בשחקים, ישימיע קול תהלתו, הנהגתו וקדושתו, לזכרון לדור אחרון, מיום שהאיר המזרח שבחברון, עד ויהי בנסוע הארון, לא אחלל את הקדוש בספורי טמוני חו"ל, אשר שם רק ספורי"ם יקנו כדרך מבקרי ומננו ב), לא כן אנכי עמדי, ואך כונתי ללמד לאדם דעת דרך ילכו בה, ולהרבה בתרומות (תרי ממה) מדותיו, ליראה את ה' ולאחבה אותו, ללכת ארחות חיי"ם ול"י יאבו בדרכיו הלוך, ואלה תולדות יוסף מאורעותיו ישוביו וגלגוליו ועיקר תולדותיהן של צדיקים מעשים טובים, גם אמרת אלקשה נא ואספתי באמרי"ם אחרי הקצרי"ם מהני מילי דחסידותא מאלה דברי דו"ד האחרונים דברי חיי"ם שיש בהם יראת שמים ויראת חטא, אשר כתב הרב חיד"א ז"ל בעצמו על ספר אנב ארחי' בהיותו שד"ר סובב הולך בשליחותו, ואת כל הקורות אותו, ושמו באמתחתו, להיות לו לזכרון כי ה' אתו, ואת הנ"ם למינהו, על חר מאה בדשערוהו, ועתה מה גדלו מעשיך, מעשה נפלאות חדשים מקרוב באו לאשכח דבריך וקדוש יאמר לו כל הכתוב לחיי"ם, ויה"ר אשר זכות הרב היושב, בסד"ר עליון, יהי' לנו למחסה להציל עני ואביון, ועינינו תחונה בשוב ה' שבות ציון, ובבנין בית המקדש ואפריון, אמן:

ואחד עשר סימנים ה' בהו:

(א) וליוסף אמר! הגאון הגדול הקדוש הזה נולד בעה"ק (ג) ירושלים תובב"א תחלת שנת תפ"ד (ד) לאביו הרב מו"ה רפאל יצחק זרחי' (עלה לאלקי"ם נהר ליון כ"ג

- (א) הכי זה לקט, לקוטי כתר לקוטי, מס' מעגל טוב, שמע טוב, שחתי חידתי, תולדות גדולי ישראל וסי' זכר צדיקים לזכרה, תולדות יוסף (להר"א כרמולי) והוספות להחכם בן יעקב, אגרות חיד"א, סמעות שלגמס, והקדמת ס' כרכ" (ד' וויטן) להכריז מו"ה רחוב כחן, ועוד ממקורות שונות ובפרט מס' המחבר:
- (ב) פ"א בל לפני מקבר א' וגלה את אונת לאמה, כי ככר ישנו תח"י תולדות פני יוסבע מהלל ועד כלה, ודא עקא דעוד לא אדע שם אשתו הכניית?
- (ג) כמ"ס הרב ז"ל בעלמו כס' יוסף אומן ס"י וז"ל ועדותי זו כי כשה"ק ירושלים תוב"ב שם הורתי ולדתי וגדולי מן האלף כשה"ק תכרון אשר נרתי בה ע"ס:
- (ד) כ"כ הרב המו"ל ס' אגרות חיד"א כהקדמתו כשם הרב מוהר"א כלפון (אכר"ך) שס' ימינו ולא כמ"ס כר"א כרמולי שנת תפ"ו או תפ"ז, וזוהי זה מלאתי קן לסדיא כקונטרס שמע טוב שאלה כ"ק דכ"ה תל"ח כשה"ק בן י"ד שנס הכי' רבו מספר שחתי לה"י לומכרוז ז"ל וכן ספרו לו אח"כ כ"ז בהיותו בעלמו כטוים ש' תל"ד ע"ס:

תולדות חיד"א חיים

כ"ג עתהקכ"ה) במו"ה ישעי' (ינ"ב וא"ו אדר תל"ז) בהג"מ יצחק בהמ"ס זרע יצחק (ה) בהגאון הקדוש המקובל מו"ה אברהם אזולאי ז"ל בהמ"ס חסד לאברהם ממשפחות חכמי קשמיילא שבאו היכף מנרוש ספרד לפים והוא בא דרך אניה בלב ים לארץ הצבי ונתישב בעה"ק חברון ועלה לשמים שנת ה'ד' והוא קבור במערה אחת עם הרב ר"א י' ארחא בקרית ארבע היא חברון, ונולד לאמו מ' שרה נהרב מו"ה יצחק בן אברהם הסיד ומקובל בן ז' חדשים וחשבו עליו שהוא מת ועזבו אותו והניחוהו ע"ג קרקע, ונכנסה אליו וקנתו והרנישה שיש בו נפש חי' ולקחה אותו וכרכה אותו בצמר גפן ונתחמם וחי, ונתגדל לשם ליהלה ולהפארת, ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויש שבמו לסבול עול תורה שם לילות כימים כידוע לכל באי שערי עירו צדיק זה לא אכל לשבוע נפשו כי אם לחם נקודים כל ימי החול יוסף שפטפט ביצור, והוא עודנו נער ויאסר איסור, לדעת חכמה ומוסר, כי שם צבר יוסף תנא בבחרותו, רוב חכמתו, לכל ימי נזרו, ויצבר יוסף בר, עד כי גבר:

והנה אע"פ שהי' שמו נקרא חיים יוסף דוד, עכ"ז עיקר שמו יוסף שהי' נקרא בן מפי אביו וכמו שהעתיק בברכ"י (אה"ע סל"א) לשון אביו וז"ל והבן יקר לי בני בכורי יוסף ה' יאריך ימיו ושנותיו ע"ש וע"כ קרא לו ספרו הראשון שהי' בשם שער יוסף (על מס' הוריות) ויוסף בן שבע עשרה שנה כבר יצא לו מוניטין שלו בספרו זה וכמספר אותיות שמו ומשפחתו שהתחיל בסיון טו"ב ע"ש בהקדמתו, ועל ספר זה בעל פרשים השיגהו ויורו עליו המורים, המה שלשת הנבחרים, (הרב יד מלאכי ובעל מאורות נתן ומהי' בעל שושנים לדוד) באהבתם אותו כשראו ספרו עלה בעלי"ה חנני"ה עלו לבקר, וישב באיתן קשתו ויפזו וזועי ידיו, ובן שמונה עשרה שנה החל לדרוש בספר אחורי תרעא (לדרתו) ונועל את ביתו לשמרו, וקרני ראם קרניו בהם ינגח יחדו אפסי ארץ:

וראותי שהג"מ משה מרדכי מיוחס (חתן הג"מ יו"ע אלנאזי) איש ירושלים בהג"מ מיוחס כבר שמואל (בהמ"ס פרי האדמה) התחיל להתחרות עם הרב חיד"א וכשהרפ"ס ס' שער יוסף הרפ"ס גם הוא ס' שער המים ובשנדפס ס' ברכ"י הרפ"ס הוא ס' ברכת המים ובשחבר ס' חיים שאל חי' הוא ס' מים שאל ואז סיים ההתחרות:

(ב) ויגדל דוד בתורת חיי"ם ובלימודים יוס"ף לקח אצל רבו המובהק הג"מ יונה נבון ז"ל בהמ"ס נחפה בכסף וכשהי' בן ארבע עשרה שנה מצינו שכבר הי' מריץ אנרותיו עמו (עשו"ת חיים שאל ח"ב סס"א וס"ז) והאיש משתאה וניהן להפלאה בראותו חין מליצתו הנפלאה ועין שכלו כהלך נרו, ואף לפי מעוט השנים הרבה מקנתו, וכן הי' בישיבת הגאון המקובל מו"ה חיים י' עמר ז"ל ושימש גם הוא את הג"מ יצחק ראפאפורט הכהן (נע"ס נתי כהונה) וכמו בן להגאון מוהר"א נחום (וכמ"ס כסו"ת ח"ס ס' ט"ל) ולמד תורה עם הגאון מוהרי"מ אלנאזי ז"ל שגדול ממנו כשלש שנים עד ישכמעט אכלו ספת אחד וישנים יחד במטה א', ואח"כ עם הרב מהר"ש שרעבי ז"ל וכשרצה ללמוד ממנו גם חכמת הקבלה הי' מחזיר פניו ממנו באסרו דעדיין צעיר לימים הנהו ויותר יש לו לעסוק בנגלות ולבסוף ישיג דרך האמת מעצמו ויהי' סוב"ר הריו"ס, ובן הי' וכשהי' עדיין בבחרותו ערך מ"ו שנים כבר חי' קונטרס "העלם דבר" כולל ק"ן שגנות והשמטות שנשמטו לגדולי ישראל מסדר זמנים וידיעת תולדות גדולי דור דוד ודור ועל כן שאלו שלא מדעת להקשות על הרב מדברי תלמיד ומסכרת אחרון על קדמון ולא קרב זה אל זה ולא נרפס עד היום (וע"ס יוסף אומץ ד"ע ע"כ סק"ה ו):

וליוסף

(ה) והי' מנ"ד של ישיבת מו"ה יעקב פיררה ז"ל עם הרב מיוחס בעל פרי האדמה וז"ל הרב מוהר"א חי מוסקא (בהמ"ס תהלה לדוד) מעריעסטי כהיותי בלוקא (ב' תר"ד) רליתי כנית מו"ס משה אזולאי כת"י קטן וזמן זרע יצחק למי'ה רפאל יצחק זכתי' אזולאי אביו של הרב חיד"א ז"ל: ורליתי כהקדמת ס' אגדות חיד"א ז"ל לכרז סהכס מו"ה יעקב דוקט ס"ס מק"ק טראנקולוס רמ"ז כדומין על האר"ם וז"ל תורה פה"כ ג"י וזה קרא חיים יוסף דוד אזולאי ותלמוד כלי ג"י כו פסק חיים יוסף דוד אזולאי וירושלמי ג"י כו קרא חיים יוסף דוד אזולאי, כי כל ימיו זכה לעסוק כהם ע"ש:

וליוסף יולד שני בנים ושתי בנות מאשתו אשה נעורים החסידה בעלת שכל אשה יראת ה' בעלת צדקות הצנועה חמדת עינו נות ביתו מרת רחל נ"ע, וז"ל הרב חיד"א בהיותי בטונים הקל"ד כ"ב אדר בשליחות מצוה בא לי מכתב מליווארנא אשר בו נאמרה פקידה באשה אשר נעורים וכו' נפמרה יום כ' סיון ועולם חשך בעדי והיתה יחידה ברור בחכמה בצניעות נקיות וכו' וישב כשעה חדא על הקרקע בחליצת מנעלים בבכייתו ואבילותו, ואין איש מאנשי הבית שם, ואח"כ יצא ורחץ פניו והי' מחזיק הדבר בלבו שלא יגלה כזה לשום אדם שם מחמת שירא שיהי' אדוקים בו מאוד לקחת לו משם אשה בעיב ואין מידם מציל: בנו הבכור הוא הרב מו"ה אברהם ז"ל גדול בתורה ובחכמה ועשו"ת חיים שאל ובס' חזוה התנופה ד"ה כשראה בני וכו' ולעת זקנתו כשהי' בליווארנא וקבע שם ושיבתו, שם המשרה על שכמו וילך בשליחות מצוה למדינת אשכנז ופולין (עסה"ג מ' סי' ז"ח) ונפטר בחי' אביו וברוה"ק ידע מר אביו השעה שנפטר בנו בעה"ק ירושת"ו וקבל עליו אבולת בליווארנא ואח"י כשכתבו מירושלים אוי ידעו כלם שהנ' חיד"א כוון לאותו השעה שחלץ מנעליו והי' הדבר להם כחיד"ה, והנני בן ממלא מקומו מו"ה נסים זרחי' הרביץ תורה בצפתו (ומלפניס אכז"ק מחניליאס צמורקי) ונשאר תחת המפולת שהי' שם בש' תקצ"ו וכמ"ש בס' קול עוגב ע"ש ובאותו שנה עלה בהסכמ"ה ע"ס עפר יעקב (חיד"א) מפ' קראקא עם הג"מ אברהם אנהירי ס"ט חכם הכולל דק"ק ספרדים והג"מ ישראל בעל תקלין חרתין מרבני דעה"ק צפת"ו ז' :

ובנו השני הוא הרב מו"ה רפאל ישעי' מ"ץ דק"ק אנקונא (וע"ס יוסף חומץ ס"ד ובר"ס מראית העין בליקטים ס"ך וז"ל שס שמעתי מיד"י"ג גס בן ולא שמעת גילי הרב הכולל כמוהר"ר רפאל ישעי' נרו וכו' ע"ס) וחבר שו"ת ופסקים נדפסו בתוך ספרי מר אביו ובס' זכרון משה לבנו, ומצינו הסכמתו ע"ס סעודת מצוה לבעל עקרי הד"מ מש' מתוק"ה ; והי' מצטער מאוד מתחלה על שלא ה"ל בנים כי מהו וכשנתעברה אשתו א"ל אביו הרב חיד"א ז"ל שהבן אשר יולד לו נקרא שמו משה ויחי' שמשה הי' ז' לאברהם אע"ה וכן הי' ר"מ אוזלאי דור ז' לזקנו בעל חסד לאברהם ז"ל, וח"י ס' זכרון משה ב"ח, ובתו מרת שרה ונקראת ע"ש אם הרב חיד"א ז"ל (וכמ"ס בהקדמתו ס' דגש לפי ע"ס), נשיאה להרב מו"ה אברהם בהג"מ דוד פארדו ז"ל (ע' יוסף חומץ ס"ו), והשני נשיאה לגביר א' בליווארנא (ובמק"א מצינו שה"ל בן קטן כעראבולוס ואולי הוא מוזנז שני שלו דללקמן, וכמו כן מצינו שה"ל בת נשיאה כקלירס [מזכרים] בש' תקס"ט וע"ס ככר לארץ ס"ה, י"ל ג"כ כאן בזווג ראשון כאלו שני שלד דהרי חתנו מוהר"ר פארדו נפטר בדמי ימיו תומ"י אחר שח"ל ספרי דבני רב לאביו ז"ל ועסה בו הקדמה יפה) :

וז"ל הרב חיד"א בשנת גדול יהיה כבוד הבית הזה (תקל"ט) ז' חשוון לסדר והי' ברכה הגעתי לפרק הכונס את הבתולה הכבודה והצנועה מ' רחל מב"ה, ויה"ר שיהי' בס"ט ובמזל צו"ע, לאורך ימים, ושנות חיים ועושר ובבודד בריאות וזרע קודש (בס' מעגל טוב) :

(ג) וימשכו ויעלו את יוסף! בשנת תקט"ו יצא בשליחות מצוה פעם ראשונה ושליחותו מעמק כפרון ה"י ויצא דו"ר מירושלים למדינות שונות, השמש יצא על הארץ ובכל מקום מדרך כף רגלו חדרו לקראתו, כל הרוואה אומר ברקאי והאיר פני מרח שבחברון, השולח את בהיר"י, ותקופתו על קצות ארץ אפריקא מצרים וטונים ואנפיה ובין אריות לביא וליש שם חשף זהרו, ובצאתו שנית מן הקודש סבב בשליחותו גם רוב מדינת פרנקיה ציפת אנגלימירה הולאנדי אשכנז ואנפיה ח, בזמנו ראה אלקי"ם עולים מן הארץ גאוני עולם אנשי שם ובאשר

(ז) ואנכ ארחא גנתי גנתי וילולי ילולי על החרות שעברו עליכם שס כח' סיון כש' לדק"ת הי עשה שכלו גיוס אחרים ויכוחו הפיר מחוס ופד ש"ן וכו' וכן כעון פגמו כנפשות יקרות ויהרגו כל מחמד עין כש' סיון פנו וכו' וכמה ס"ת מהס שרפו מהס קרעו וכמה ככ"ז ובמ"ד מהס שרפו מהס החריבו ע"ס :
(ח) ושלשה מלכות הם לשלוחי ח"י מנכות תורקיא (אס"ח) מלכות ערב (אפריקא) וכלכות פרנקיא (אירופא) ופ' שפת אמת להמני"ח ז"ל :

וכאשר רמז בספריו שזכה לישב על שלחן המלך הגאון זצ"ל בעל פני יהושע ז"ל בפפד"מ והגאון מו"ה שאול אבד"ק א"ד והג"מ ר"ש שלם אבד"ק ספרדיים דרשם, וכן להרב מו"ה יוסף זרקא ומו"ה אברהם מייב ומוה"ר לומברוזו במגנים וכדומה ובש' תקל"ה מצאנוהו מסכים והולך שם על ס' המבקש לרש"מ ו' פלקירא ביחד עם הג"מ שאול סג"ל אבד"ק האג (ניסו של הג"מ שאול סג"ל) וכן בכל הארץ יצא לו קו ההלכה וכלם חלקו לו כבוד גדול ובראו לאדם גדול כמוהו, ולהיות כי בזמנו הן בעון חוללה ארץ אשכנז משאגת אריות בסלע המחלקות לוחות העדות ושברי לוחות התגוללו בראש כל חוצות קצ"ף שרו"ף בעליל לאר"ש ואולי דין גרמא אשר לא נסה כף רגלו הצג גם על ערי אהו"ב ובפרט המבורג עואב"י כי מי ימיל כסותו בין לבוא וליש ולא יתן דמי כפרו, ומי כחכם גדול ומקובל נורא כמוהו ויודע פשר דבר ומבלי להטות שום דבר הן חסר הן יתר ועמוק מחשבות לבו וע"כ אמר בלבו טוב אשר לא תדו"ר שם משתדו"ר ולא תשלם לאיש כמעשהו:

ושמעתי מרחימא דנפשאי הרב החכם הכולל וכו' מו"ה רחמים יוסף פרנקו ז"ל (בהמ"ס סערי רחמים) אבד"ק חברון ה"ו בהיותו פ"קראקא אצל כבוד אדמו"ר הרה"ג מהר"ש סופר זצ"ל (נידון עסק עזבון ירושת האדון הנזיר שמלמע מסונים) ששמע מוקן א' שהי' מכיר להרב חיד"א ז"ל וששמע ממנו בשונו ממסעיו שהי' מאריך בשבחי הגאונים הנ"ל ובתוך דבריו הפליא גם מחכמת נשים לספר מסעלת הרבנית דק"ק האג אחותו של הגאון מהר"ש אבד"ק א"ד ז"ל דכאשר פלפל עם הגאון מהר"ש אבד"ק האג בענין א' ושמעה הרבנית העומדת שם אחורי תרעא ובתוך כך השיבה אף היא כהלכה בקוצר מלין תרי מגו תלתא עד שהגאון חיד"א נבהל מזה מאוד, וכשהגאון מהר"ש הי' מעיין עוד בדבר א"ל הרב חיד"א כבד פור"ש מן האשה, וכאשר הכן הגאון מהר"ש כי יהפלא הרב חיד"א כ"כ ע"ו, אזי א"ל דמעתה ניהא לי' מה שהי' קמהמה עליו מאו על שקיצר מאוד מלהביא בספרו שם הגדולים רבים מחכמי האשכנזים אף המפורסמים, ויחננו בחסרו"ת? ודא עקא, דאז הי' מוכרח לו להביאם איש וביתו אחרי דגם המה חכמניות דרשניות וע"כ עצור עצר, וקמ"ץ משם ט):

ועוד שמעתי ממנו בהיות הרב חיד"א בפפד"מ אצל הגאון בעל פנ"י ויקר מקרה שכל המכתבים וכתבי מליצה שלו נאכרו ממנו בדרך וע"כ לא כבדו אותו כ"כ הגאון כראוי לו ולא קבלוהו בסבר פנים יפות (כי הרמאים שניהל) ולא האמין לו כי הוא המהביר ס' היקר ברכ"י, וכשא"ל הגאון גמור גמורתך ניהי' ספר ונחזי עכ"ו לא רצה לומר לו דבר וחצי דבר, בחשבו כי יהנה עי"ו מכבוד התורה ח"ו עד שהוכרח לו לכתוב לגדולי קושטא וליווארנא להעיד עליו לפני הגאון בעל פנ"י דהוא א"ל הגאון בהמ"ס ברכ"י ושער יוסף ושליחא דרחמנא מאה"ק ובאותן הימים אחלישת' לדעתי' למאוד על שצריך לכך ואמנם אח"ו כשבאו המכתבים פייס אותו הגאון מיד וכבדהו בכל נפשו ומאודו יותר מכחו:

(ד) ויצבר יוסף בר, מנמת פניו בשליחות שנים הי' אשר תסובנה בלכתו לחו"ל וסבב כמעט ברוב העולם אשר ישראל מפוזר ומפורד שם הא' לקבץ את כל התרומות אשר הרימו בני ישראל לערי הקודש להחיות נפשות הושבי' די מחסורם ולהשיג גו"נ למובת חסדי הארץ ביחוד, ויכלכל יוסף את אחיו, וגם להושיע כל ענוי ארץ מיד מבקשי נפשם רצוח וגנוב ועמד בפרץ ובכל נפוצות יהודה וישראל הולך צדקות ומגיד מצריים כל המצר לישראל י, ואת השני יעשה עולה לה' כי בכל מקום בואו הרים את הרש"ן מכל ספר חדש אצלו שלא ראה עד הנה חיים שא"ל כהורה שאלה, ובין כל החתום וסתום באוצרות הנבירים מצא יוסף

ט) וז"ל ספר חיד"א ז"ל כס' מעגל טוב והאשכז הזאת (היא רבנית דק"ק האג) אמרו שיהא חכמה ולנוסח מחוד ונחתת מליצה פ"א כחכס תרזו ושינתה מח' לכ' כעפות וחתי' הגאון מהר"ש השיגם נכתב וסמיכס לו וקוי כ' יחליפו כ"ח וע' ישפות יפקד ויח"ח פיסן סו"ב:

י) וע' הסכמת נכדו הג"מ נסים ונח"י אולזיל ז"ל פ"ס פסר יפקב (כרסל):

יוסף חן בעיניהם ולא מרו את דברו, ואף כבואו לפלטרין של מלכים מקום מוצא אוצר הספרים (נינלוטויסקל) שם ישב ימים רבים יויעתק משם סגולת קדומים ובפרט בבית אוצר הספרים דעיר פאריז קמ"ר וניתן לו רשות מטעם המלך ושריו להוציא משם ספרים בשאלה על איזה ימים ולהעתיק מהם כרצונו וכמ"ש בעצמו במ' מעגל טוב כזה"ל ונתנו לי ס' בכת"י והוא נימוקי ר"י הראשון על החומש להעתיקו והוא פלא לקחת משם ס' אפי' בדפוס ומכ"ש מספרי כת"י של מלך ע"ש, וכל זה מצד סיעתא דשמיא וע"פ מעשה וכמ"ש הלאה, והספרים דשם עולה יותר מתמשים אלף ובתוכם יותר מה' אלף כת"י חכמי ישראל, ואף גם זאת כי ראש קהל ספרדי דשם ה"ה החכם מו"ה ישראל ברנהרד די ואלאברוגה סופר ומתורגמן למלך באוצר ספרי המלכות ה' עוזר על ידו ועמד לו לימינו, והראה לו כל הספרים הממונים שם, וראה שם מקרא כתוב על קלף משנת אלף ס"א לחשבונם ונראית כחדשה ורד"ק על תלים כ"י נוסף על הגדפס, ספרי ר"י נ' כספי ור"י הישראלי (סח' ס' יסוד טולס), וספרי רמ"ק ושבולי הלכת כלו וס' יראים כלו ויש בו הס"ד מצות כסדר ה"ג נאון, רק שכלל ב' מצות כאחת, וכן כשה' בעיר פרינצי מצא שם אהובו הרב החסיד מו"ה יעקב חי לוי ונעשה לו כבוד גדול ועי"ז ביקר גם שם הביבליאטהעק וראה איזה מסכתות כתוב על קלף מש' ד"א התקל"ו ופסיקתא דבראשית שמות כ"י גם בריגיו ראה גם' על קלף דפוס סונסוני עם ס' מרדכי במקום הרא"ש מש' גמר"א וסור מש' רל"ה וחומש עם רש"י על קלף לישבונה מש' ש"ן, ובמודינא ראה פסקי הרב המאירי ששה חלקים וספר הכוננת סדר הנשי"א וסידור שלו ס' אור היקר להרמ"ק מ"ו קובצים על הזוהר, תיקונים אדרות וס' דצינעותא וס' יצירה כתוב בצפת"ו ש' שמ"ב להרמ"ק ז"ל (וכמ"ס הרב ישר מקנדיא במלך לחמה שהרמ"ע ז"ל שלח אלף סיקיני לאלמנת הרמ"ק להעתיק ספריו ע"ס), והגה על ש"ע ה' פסח וטרפות וכנראה שהם לר"י ואלי וס' קבלה מעשיות מופלא מהרה"ג מו"ה אפרים בר' אלי' מאוסטרא שה' רב שלהם ופעל פעולות גדולות, וראה כמה ספרים בקבלה בסידורים ישנים וסידור גדול כת"י למה"ר ב"ך מריגיו ז"ל בתפלות ליחידים גם ס' מופלא בקבלה מעשיות להרב מו"ה משה ליפשיץ מאונגשין (אולי ז"ל מחינטשין) שה' רב דשם:

ובשובו ממסעיו ויבא עד חברון ויש אהלו לגור בעיר מגורי אבי זקנו בעל חסד לאברהם, ש"ב שקד שומר על התורה ועל העבודה יומם ולילה ושם חי' חבריו כאשר יעידון עליו רבני קדישי תקיפא דארעא זקני ארץ רבני עה"ק חברון ת"ו הלא בהסכמתם על ס' ברכ"י מש' מו"ב ויש"ר לפ"ק וז"ל מאן ציית דעקר סיכ"י ומשכנ"י וקבע את קוביעיהם בבתי הנפש ואהלי שם מדרש רבה פעה"ק חברון ת"ו צפרא נהר נהורי' כשגרא שעתא קיימא ל"י אחת ושש אחת ושבע על השמינית זה שבתו שבתות תמימות במיעוט תענוג אך אם יום או יומים מעת לעת יקח את המאכל"ת פרפרת כל שהוא כפתותי לחם דקות צנומות וכו' ע"ש:

(ה) בן פורת יוס"ף בן פורת עלי עין, ויהי דוד לכל דרכיו משכיל. וה' עמו וה' נישא חן וחסד גם בעיני חכמי הגוים ואף גם בעיני המלכות והסר"ם

למשמעתה עד שה' לו סכתבי מליצה (רעקאמלנדלטיאנען) מחצרות מלכים ושרים ממדינה למדינה כמו האגרת של הדוכסות המטרנותא מאראמע אדי לנכדתה אחות מלך צרפת (לואיס הט"ו) והיא נשאת לבן מלך מורין פרינץ די פיימונטי והקומאנדראנט די ברוסיליס, ובהיותו שמה במורין ביקר אותו הגענעראל קונסול (אמנאלסודער) מצרפת, על שה"ל מכתב (רעקאמלנדלטיאן) של ה' קונטי מאליבזה מרשל די פאריז, והרבה גוים ושרים נכבדים בקשו ממנו שיברך אותם, גם ה' אצלו מרקיו די מומי עם מרקיוז די קרואה ושאלה ממנו שיתפלל בעדה ואמרה שהיא מעיינת במקרא, וגם הצילה פ"א הרבה יהודים בק"ק אביניון יא), והתנדבה לחברון נדבה הגונה והפצירה

(יא) ואמרה לי שאלתם מלאכים ותולדות ומדברים לה נכשם מסע"א ה"ה דוחה לוחם והזכירה לבעל השם מונדרל ואמר שסודי נתן לה ספר מקביל מעשית ואמר עוד כמה דברים והוא פלא ואלי משני לה פ"ס מדותיה וכל אלו דרכי הכלי של הגוים וכמה גרם המכונה ככל שם אשר נחמתו וזודו גילס קבלה מעשית ושכנעות לבמה שרים וכוות להתהלל עכ"ל המתכר גם מעגל טוב:

והפצירה אותו עד שקבל מידה, וגם נתכבד מאוד מאת המלך והמלכה, כי בהיותו בעיר פאריז קמ"ר ויקר מקרה שהי' בוויזייל עם הבלשן סיר מרדכי וינמורה שהי' מלווה אותו שמה וחלכו יחד לחצר המלכות ברשות, לראות חדריו פנימה, ואחר זמן קט עברו שם שרים גדולים ובתוכם אחי המלך מוסיו קונטי די פרובינציה וכו' ואח"כ עבר המלך בעצמו וברך ברכת המלך והתפ כבא שר אחד ושאל אודותיו בפקודת המלך, מי הוא ומאיזה מדינה הוא אמבאסדור? והשיב לא אמבאסדור רק עברי אנכי ממצרים, ושליחא דרחמנא מארץ הקדושה הנני, ובין כה וכה ראתה אותו גם המלכה ונתבהלת מפניו כי הי' יוסף יפ"ת ויפ"מ נשיא פנים וגכה קומה זקנו מגודל ופארו עליו כנגדי צבעונים ורקמה, מלבושי שני עם עדנים כדרך חכמי המערב וחיוו ריותי' דמי לכר אלקיין, וגם היא שואלת את שרותי' אודותי' מי זה האיש ההולך לקראתינו ומה מעשהו, ונקרא לבקר את בית המלכות ליום המחרת וכן עשה והשתעשעו עמו כשעה חדא, וד' הטה חנו ויש אליו חסד, כי הוד והדר על לשונו ותבקשהו המלכה שיברך את בנה קודם הפרדו ולכתוב לה נוסח תפלה שתתפלל על בנה וכן עשה ויברך דו"ד, וזאת הסיבה כי ניתן לו רשות לבקר את הביבליאומיקא הגדולה דשם ב' שעות בכל יום וגם להוציא משם בשאלה איזה ס' שירצה אפי' בכת"י ולהעתיק משם כרצונו ולא נעשה כזאת לשום איש יהודי מעולם:

כשהיה בטונים בש' תקל"ג באו כמה נשים מעוברות לבית הגביר שהתאכסן תמן הרב חיד"א ז"ל, והתעצבנה בחלונות לראותו מרחוק ולהביט בצלם איש אלקי'ם, וכשהי' מטיל שם בחצר בש"ק לקחו כמה נשים שולי בגדי מאחוריו בנחת עד של"ה מרגיש בהם כדי לנשק אותם:

וה"ל הרב חיד"א בס' מעגל טוב יום יו"ד אב, היריד סי' ארייאני הי' בקדחת שלישית והייתי בצער גדול וביום הנזכר בא הרופא מוסיו ראסט והביא עמו גלח א' והי' רשימה בירו כמו ב' שאלות לשאל אותי והי' שואלים בלשון צרפת ואני משיב להם כהלכה (קצת נזרפת וקצת צליליאנו) כמעט בתוך כדי דבור עד שהי' מתפללים ע"ז מאוד, וגם בעיני הי' הדבר לפלא מאת ה' היתה זאת וגו':

(ו) הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו, גם הבן בנסתרות ויודע קבלה מעשיות (וגני דורו העידו עליו שה"ל מלאך מגיד מן השמים שהי' מגלה לו רזי תורה וסודותי' ע' תולדות גדולי ישראל נשם הרב החכם מו"ה יהודה הכהן מירושלים שליח טה"ק הנדון ת"ו ט"ס) כשהי' במדינת פרנציה פ"א בימי החורף והגיע על שפת נחל שומץ והוא יושב בעגלה של סוסים ומצא שם כמה עגלות של"ה יכולים לעבור הנהר, בה שעתא הזכיר הרב ז"ל דבר מה ואמר לעגלן הכנס בנהר ולא תפחד ועברו בנחת ולא כצער ושאר העגלות העומדות שם המה ראו כן תמהו, וכן ביום ג' שמיני תקל"ד כשנמס בטונים והי' בסכנת נפש ר"ל על דרך ים והי' מתפלל ועושה נו"נ ובדי רגע נח הים מזעפו:

וה"ל הרב (נש' מעגל טוב) בש' תקכ"ד בבואי למצרים בא לידי ס' מופלא מב"י מהרח"ו ז"ל בקבלה מעשיות וחכמת הצירוף וענינים אחרים מהתנאים ולקחתיו בתורת שאלה ס' זה עם ספרים אחרים, והייתי מתבודד בו, וכמעט שהתחלתי להבין קצת בדרך השגה והי' לי התלהבות גדול ובעוד שהייתי מעמיק בו נתנמנמתי וראיתי למרחקו ז"ל והייתי שואל שאלה ממנו והשיב לי ונתן לי כוס יין לשותות והייתי שמח הרבה:

בהיותו בעיר פיסא הביאו לפניו תינוק בן ח' חדשים לבקרו שהי' מעט חולה והסהכל בו הרב ונבהל ע"י מאוד ונשקו על מצחו והתחיל ללמדו אל"ף בי"ת על הסדר ואח"כ תשר"ק וע"ז הדרך ג"פ והי' עונה אחריו ואח"כ אל"ף פסוק ולא השיבו ואמר הרב ז"ל לאמו שאהי' והוליכיהו ונפטר אותו תינוק באותה לילה, ואחר איהו ימים הזמינוהו להרב ז"ל לסעודת ברית מילה והי' מתוכחים בני המסוכין עם הרב ז"ל על אודות עכוב משיחתי, וא"ל הרב ז"ל יותר מה שאנו מצפים על ביאתו, זהו האות, אבל השאור שבקיעה מעכב בעו"ה, וזה מקרוב אשר נולד פ"ק ובעונותינו נפטר בקטנותו תיכף ואז הבינו דהוא הי' התינוק הנזכר כשהיה

כשהיה דר בליווארנא בחצר סיר פיראדא וה"ל משרתת בביתו ורגילה להוליך לו משקה קאפפע בכל יום בבקר בבקר וכשה"ל אורח א' או שנים או הביאה כוס גם לכאן"א, לכן בכל יום היתה מציצה מבין מחרבי הפתח מקום לראות אם נמצא שמה עוד א' ופ"א ראתה כי יתמחמו שמה ג' אנשים ונכנסה עם ד' כוסות בידה וכראותה הרב א"ל מה זאת? והשיבה כי הצצתי מקודם נראיתי והנה שלשה אנשים נצבים עליו, אזי אמר לה אשריך וטוב לך שזכית לראות ומאז התחיל לנהוג בה כבוד:

פעם א' הפציר בו איש א' לגלות לו ג' מספרים אשר יצאו אח"כ בהגורל (למטמטיק) ולא רצה לוטר דבר ואחר רוב הפצרות א"ל קח נא נייר זה בידך כתיבה וחתומה ואל הפתחנה עד שיצא הגורל ואח"כ הרשה לו לפותחה ואז מצא כל הה' מספרים שיצאו:

לעת זקנת דו"ד כשהי' בק"ק ליווארנא בא אליו אדם חשוב בקובלנא על אשתו שנסתרה עם א' ואמר הרב חיד"א דלפי דעתו מוכרח הוא לגרשה בע"כ, וא"ל הבד"צ דשם ילכדנו רבינו היתכן לשפוט בלי עדים והתראה והבינו אחריו בפסק זה, ואמנם מתחלה הי' מפיס אותה הרב בדברים רכים שהקבלה גמ' פמורין מבענה ברצון טוב והיתה מכבצת נגדו בדברים קשים ובין כה וכה עלה במחשבתו. ראה מעשה ונזכר הברכ"ה שברך אותו רבו בעל או"ח הקדוש פ"א, שיהי' לו בח קדושתו של כהן ואמר בלבו הלא דבר הוא, וע"כ אמר לה בבקשה ממך אך אחת אשאל מאתך ואותה אבקש שתאזין אוזן רק לפרשה אחת שבתורה אשר אנכי קורא לפניך ואז תנקי, ובשאלת פיה ואמרה הן, ותהי' עליו רוח ה', ויקח ס"ת בל"ו וקרא באזניו פ' סוטה במעמים ובנגינות, ויהי כהפנותה ללכת ויקרא הרב ז"ל בקול רם, ואת כי שמיה וגו' וכאשר דרכה רגלה על המעלה ראשונה (ס"ל הכז עלית קור קטנה על ציב"ד) לא הספיקה לדרת משם עד שפני' מוריקות ועיני' בולטות וככל הכתוב שם, ולקול צעקתה באו הרבה אנשים ויראו בעיניהם את המחזה הנורא ההוא, ויתמחו איש אל רעתו, ויקראו הוציאו ארורה הזאת מבית רבינו המהור, ואז ראו וידעו כי הוראת'ו בקדושה היו וכי איש אלקי"ם קדוש הוא, ויראו מגשת אליו ועד היום הזה המה מעריצין ומקדישין שם את המקום הזה ובאגודות פרחים ופרחי שושנים מפורים שמה תמיד, כמה רברבין אותו, וכמה תקיפין תמהוהו:

פעם א' כתב קובלנא לפרנסי ק"ק ווירונה על איש א' ידוע שבצבין והתרים קצת כנגדו, והרהיב בנפשו עוז גם להקל בו, והי' בכעס ע"ז מאוד ואח"כ תיכף כיום ש"ק כ"ד שבט חשב עם קונוהו ונפטר פתאום, והרופאים דשם גזרו לפתוח ראשו לראות מה הוא לו, וכבר אמרו ז"ל והוי זהיר בגחלתו וכו' (לכות ז'): כמוצאי מניחה א' תמוז הי' בצער גדול ועשה גורל ובה פסוק, לא תשא את שם ה' לשוא, ובא לו תיכף פתרונו בר"ת לא תלך שם אתה אלא תיכף שלח משרתך ה"א לך שומר ומושיע אמן, ושלח את אברהם משרתו לליווארנא להביא כתיבותיו, וגם ראה בחלום את הרב מו"ה מורחי ז"ל וה"ל שמחה גדולה מזה דבכ"פ ה"ל הדבר לישועה וכן הי' או יהי' לנס:

כשהיה בפאריז יום כ"ח כסליו בא אליו סיר אליהו פורפוגייאן ואשתו שהי' מתפחד עליו שתמיר דתה ל"ע וכתב לה על נייר פסוק שמע ישראל בקדושה וטהרה וצוה עלי' שתכלע אותה ודיכר עמה דברי כבושין, ונהפכה עלי' צויה' לשב, כי מאז והלאה הטיבה דרכה עד שהיתה צנועה וצדקת אשה יראת ה' להתהלל: בעיר אביניון (גרפת) לא רצו ליתן לו מקופת הצדקה עבור עניי א"י כמו בפעם הראשון והי' לו גם מעכבים מיחידים ובראשם ה' אלי' ראוי"ל, וה"ל מזה צער גדול, ובאותו יום עלתה אשתו על המטה בקדחת עצומה עד שהיתה בסכ"נ מאוד, ופחד מזה ורגן ואין נחת, אף הוא הלך תומ"י לכאן"א לפייסם שיתרצו ליתן כפי שאלתו ועד מהרה ירדה מן המטה ושבה לאיתנה יב):

וכשהיה

(יב) ואנז ארחא מספר וכולך שם דענת הולת קרה שם מקרה אחד (לדיק שמו מו"ה אהרנס גרלדין דכיום

ובכשיהיה בהאג אצל הנכיר מו"ה אייזיק ליידיען סג"ל ועלה על לבו לברך את אשתו
 מרם נסיעת משם כי זה מ"ו שנים שלא נתעברה ומאותה הברכה ואילך
 היתה בספק מעוברת, וכן כשהי' פעם ראשונה בפאריז א"ל סיר אברהם וידאל
 להתפלל על המלכה ואחר איזה חדשים שהי' שם א"ל סיר מוסין פאברי ראה
 שהתפלגת עשתה פירות זה ר' חדשים :

וז"ל נכדו מו"ה משה איזולאי מאנקונא אחרי פטירת מורי אבי הרב מו"ה רפאל
 ישעי' ז"ל נגנבה המטה שה"ל מזקני הרב חיד"א ז"ל ועל המטה עצמה הי'
 חקיקים ג' תיבות יעל"ץ השד"ה וכ"ל (רמזו סס הקדוש להללחה) והגנב מכר המטה
 לגוי אחר והי' שואל מאבי ז"ל דבר גוזמא שאין ידו משגת ואחר זמן מה נקרא
 אבי אליו וא"ל הילך המטה ולא חפץ ממנו מאומה ולא אמר דבר והי' הדבר לפלא:
 אף הוא הי' לו מגלה אחת קטנה כתיבה תמה ויפה שכתבה הרב מו"ה ישעי'
 זקנו של הרב חיד"א ז"ל ונגנבה ממנו והי' לו צער גדול מזה עד שהי' מוריד
 דמעות, ובאותה לילה חלם לו שאבי זקנו חיד"א ז"ל התזיר לו המגלה והקין,
 וה"ל שמחה מזה, ואמר להרב מוה"ר ח' מוספאי מטריעסט (כהמ"ס תהלה לדוד)
 הלא הדע דעוד היום ישוב לי המגלה, ועוד זה מדבר וזה בא ה"ר סיר חיים
 עלמא והמגלה בידו באמרו כי אחר חצות לילה דפק א' על פתחו עם המגלה וא"ל
 עשה נא עמדי חסד להתזירו מיד לבעליו כי אין לי בנחת כלל כי זקן א' מצער
 אותי ע"ז, וכל הלילה הזה כלו מרור :

בשנת תקל"ח בחורף הי' ברוטרדם ובעת נסעו משם א"ל ה"ר משה שפרינר רבי
 ברכני א"ל יה"ר שתרויח בלאטריע א"ל אין לי שום גורל והשיבו יקח לך
 מאיזה שיהי' ורכב וצלת, וכשבא לשם בקיץ בישר לו דברכתו עשתה פרי והרויח
 בלאטעריע סך י"ב אלפים דוקאטן, והן הן מפלאות המים דעים :

בבחרותו הי' עושה בירושלים סיגופים עצומים וגדולים להשיג השנה ובא לו בחלום
 לאביו הרב מוה"ר ז"ל שישלחנו לבנו מירושלים כי מהקנאים המה להם
 על רוב קדושתו והוא בסכ"נ ומאו הסכים לשלחו לחברון ונתישב שם (שמע עוז
 נפש הרב הסדר מו"ה דוד יקותיאל הכהן שהי' מהמ"מ הזקנים שנעט"ק ירושת"ו) :

(1) ויוסף הוא השליט על האר"ש, אר"ש זבת חלב ודבש, אר"ש לו מטהרה,
 לשונו עט סופר מהיר, לישנא דרבנן, אין כמוהו באר"ש, אר"ש החיים
 ביד לשון, מה נמרצו אמדותיו, מה עמקו מחשבותיו, מה נעימים מליצותיו ומה
 יקרו חידותיו, בפטורי ציצים ופרחים, ובלול"ס יעלו, כלול במקרא משנה תלמוד
 ומדרשים זוהר ותיקונים ובכל כתבי הקודש השקה ברהיט"ם ברהיטת לשונו, ולא
 כהלין כתבא ופשרא להודעה למקרי לפשוטי עם ואף לבינונים, ולב מי לא ישמח
 ויתענג על יופי חן מליצתו, ומי לא יתמה על הפלאת בקיאותו, אר"ש המישור
 המושכת לבו של אדם וכתוב הדר הוא לכל חסידיו להמעיין בספר אגרות חיד"א
 (ליווארנט תוכ"ר), כמה יקירין מילוה, וחמר חדת יושפין נעוהי :

פעם אחת ביקש מאת הרב חיד"א ז"ל איש פשוט ליתן לו מכתב מליצה לשבחו
 ולפארו בפני כל עם ועדה, כדי לילך בסבוב לעצמו, והי' מסרב הרב
 מלמלאות שאלתו יען בידעו ומכירו שהוא בור ריק אין בו מים של תורה, עכ"ז
 לרוב הפצרתו ומרוב ענותנותו דהרב ז"ל לא יכול להשיבו ריקם, ובנגד רצונו
 כתב לו פרק א' במס' שבחי"ם ואך חכם בחכמתו חשב איזה דרך ישכון אור,
 למען יבין בו החכם הקורא למפרע רמז הרומז על האר"ש להכיר האיש ואת שיחו,
 וכ' בתוך שבחיו בזה"ל כל כך גדלה מעלתו אלו הי' בימי אלישע ל"ה עומד
 השמן עכ"ל והלך לו בשמחה רבה, ובכ"מ שהולך הי' מהעטף במלית של ת"ח
 ומראה להם הכתב מליצה ואמנם רק בשביל כבוד הרב הי' מכבדים אותו למאוד,
 ויקר

א) פרשת בא בא אליו גלת א' וגלת את אצלו לאמר שמת גוי א' והתורם לפניו קודם שנתו שנתו מצנו
 אלק לטיקין ושיחורס לו מיד ויען אברהם ויאמר הכסף נתון לך לתלסם לעניים בלי הסבל דת וסי' הדבר
 לקדוש ססס :

ויקר מקרה שנכנס לעיר א' והרב דמתא ה' מעמיק קצת בלשון הרב ז"ל והבן כונתו היטב, וראה איך דברי פי חכם חן והטמין ברמו נפלא שהוא כלי ריקם וכדכתיב שם כלים רקים אל המעיזו וגו' ואין עוד כלי ויעמוד השמן (מלכים ב' ד' ו'): ובהיות הרב ז"ל בליווארנא בא שליח א' אשכנזי ושמע הרב ז"ל דסאני שומעני' והרחיקו הרב, ול"ה מסביר לו פנים כ"כ, והשליח נקיש לו בלבי ע"ז וכתב לרבני אשכנז שטנה על הרב ז"ל באומרו שרוב לימודו ועיונו רק בס' חמדת הימים דקריאתו לא זהו הלולו באותן הימים כידוע, ורב א' אשכנזי שהי' אהוב להרב ז"ל הודיע כ"ז להרב, והשיבו להר"מ, ולו יהי' כן הלא הדעו שאני אוהב חמדת הימים, ואמנם הוא אוהב חמדת הלילות:

מרפא לשון עץ חיי"ב, והנה ארש"ו אר"ש ברזל, יוס"ף שנו"ת ידו, תפלה לדו"ד בשנותו את מעמו לפני אבימלך מלכו של עולם, וקום קרא את הקריאה קריאת חנ"ה דו"ד אמרי קדוש הלולים בהשתתף נפשו ופלא תחנה לפני קונו בסדר השליך שלו וסדר הקפותיו לשמח"ה, המלאים זו ומפיקים נוגה רצון ואהבת ה' על כל גדותם יודע לרצות את בוראו, ולהרחיב ביראת ה', רוח דעת ורוח טהרה וקדושה נסך בהם להלחיק נפש ישראל לעבודתו ית"ש, ולב מי לא יחרד ויתר ממקומו ויקרע סגור לבבו ויתעוררו בו רגשי קדש שלהבת יה, לשוב בתשובה שלמה ולפשפש במעשיו ולתקן עותתו מעתה, בקראו בו רק שנים שלש דלתות, וכל דבריו כנחלי אש בוערות, אר"ש רפאי"ם תחשב אף היא לרפאות שבר בת עמי, לכל מכות נפש, ולרפאות שכריה כי מטה, ולית דין עת"ר הדיוט אלהין עתרא דרעוא בי' מן קדם ה', רוח ה' דובר בו, וברוח"ק המה נאמרים, וכבר נתפשטו תפלותיו בכל תפוצות ישראל ונדפסו פעמים אין מספר בתוך הסידורים בתחלקו ביעקב ונפוצו בישראל:

(ה) ואלה שמות הגבורי"ם אשר לדו"ד עדינו העצני וגו' גבורתו של דוד שהי' מעדן א"ע כתולעת וכו' וכמש"ה ואנכי תולעת ולא איש (מו"ק ט"ו) ובמקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותותו לא לבו הלך בגדויות לא בקש גדולה ורבנות כל ימיו וכל קהלות ישראל כבדוהו עד מאוד וכל דבר הקשה בפסקי דינים והלכות יביאון אליו ואף גם רבני דורו הגישו אליו וישאלו את פיו כאשר ישאל איש בדבר אלקי"ם, כמו הנאונים בעל מחנה ראובן מוהר"י הכהן אבר"ק מודינא מוהר"י נאנאר משונים בהמ"ס שבות יהודה ומוה"ר שלמה לאניידו בהמ"ס להם שלמה וכדומה עשו"ת חיים שאל, ואחרי פטירת הרה"ג מוהר"י נ' רנא די ברימו חכם הכולל דקהל ספרדיים בעיר אמשטרדם שלחו רץ אחר רץ אחרי הרב חיר"א לעה"ק ירושת"ו ע"י פקירי קושטא לבא לשם, ולא רצה לקבל שהי' בורח מן הכבוד, ואך באותו מקום ובאותו פרק כאן נמצא וכאן הי' הרה"ג מו"ה שלם ז"ל אבר"ק ביליגאדו, שבא לאמשטרדם להדפיס ספרו שינה הלכות וקבלותו עליהם תחתיו לשבת במקומו:

דרכו בקידש מאוד נעלם חדר בתוך חדר וקיים בעצמו אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי ולא נכרו בחוצות וז"ל בס' מעגל טוב פ"א כשהי' בטונים והי' עושה הגענועים עפ"י כונת הא"י ז"ל והי' משים בתיבה שם ניר קמן של שמות ול"ה מרגישין בו שום אדם וכאשר באו אצלו בעלי הקבלה לבקרו השיב להם שאינו בקי בקבלה ובלשון הזה א"ל אין כאן קבלו"ת (דפעמים הביא להם קבלות מח"י על נדבכת כידוע) ואף שהי' מפורסם בעולם בחכמה זו:

ופוך חזו כמה תקף חילי' דהאי גבר ענותן וז"ל בס' הנג"ל (כס"ה) נפאריז כיוס כ"ה כסליו תקל"ח ותקלו לו כזו גדול) וחסדי ה' אוכיר שיש לי שם גדול וכבוד ומחשבים אותו מאה חלקים על מה שאני יודע וכבר אני אומר להם כי בער אנכי, והם סוברים שהוא רק מצד הענות, גם בין הגוים יצא שמי, והם שואלים ליהודים עלי, והוא דבר פלא, ומה שאני מדבר אליהם סוברים שהם דברים יקרים מפנינים, והן הן גבורותיו מאשפות ימים אביון להשיבו עם נדיבים ועוד כתב שם בהיותו בטונים (והרש שם דרש ארוך כפלפול חריפתא ובלאגדה המוסכת לנו של אדם יותר מנ' י"עית

טעם) וסיים שם בזה"ל ואני מכיר חסרוני ושפלותי בעיון ובכל חכמה באמת לא מענוה כי בער אנכי באמת, אבל הייתי מתחנן לפני ה' המרחם על כל, שלכבוד א"י יתנינו חכמה ורוחב לב לפי שהי' אומרים דאין עוד תיהא הנונים בא"י על שראו השלוחים יוצאים והם לפעמים ע"ה, והטובים שבהם ת"ח פשוטים, והוא ברחמי ריחם עלי ונתן לי מענה לשון, וגם אני בעניי שאין לי זכירה כלל והם מחשיבים אותי לזכרן גדול ע"ש באריכות, היש חיד מתוק מזה ?

והיה חסיד ומתחסד עם קונו ועם חבריו בנחת ולא בסע"ר וענות צדק בתורתו לשם שמים והי' מקבל כ"א בסבר פנים יפות ובפרט ההולך לקבל פניו או לשמוע תורה מפיו, ובכבוד ויקר השיב על דברי זולתו, ואם רפעים לא ישרו בעיניו לא בסופה וסערה דרכו רק במענה רך ואמרי נועם, והי' נזהר מאוד מלפגוע בכבוד שום איש ומנגוע בקצהו, ובכל עניני ריב ומצה עשה עינו כאלו אינו רואה גלה טפח ומכסה טפחיים, וע' שם הגדולים ח"ב ס' קצור תוקפו כהן ע"ש איך שהממין ברמ"ו מחלוקה הידוע וכן שם ס' דרך חיים וע"ש סמ"ו וכן בס' מגדל דוד שם ס' ל"ב שמרשים לעיין בתיה"ק ול"ה לגלות בעצמו שהי' נחמד שלבש במלית שאינו שלו ע"ש ובשאר מקומות, ואת צנועים חכמה :

ואף ה' תמיד מלאך מליץ טוב לבקש את נדדך ולהצילו מיד הקמים עליו ולדונמא אביא לכם ממקום א' כי כצאתו לישע מרן הב"י וכנה"ג מהשנות בעל יד מלאכי דנשמע מהם ב"כ כללים בכללי הש"ס וב' הוא ז"ל שלא כווננו מלאכתם לכך על שהי' עיקר עסקים במרבית חבוריהם הרבים והעצומים להלכה למעשה ורק אנב למודם שמצאו איזה כלל רשמו אותו לעצמם וכו' (ע' כללי הס"ס ג' נח"צ) : ובספרו מעגל טוב כ' בזה"ל בשנת ולקדק"ד נזי"ר אחי"ר קבלתי ע"ע בלי נדר להזהר מאוד מגאווה וכעס מאכילת ירקות (חסש תולעים) מל"ה שקר חנופה וליצנות עצבות ואכילה גסה ולדקדק בחשבון השליחות עבר ועתיד ובחשבון המשרת וכל מי שיעסוק עמי לפרוע חובות מצרים וכו' ולעשות עם אחותי צדקה בכל יום לימוד זכירות לשמה וזירות בתפלה וברכות תפילין השכמת ביהכ"נ להיות מן הנעלבים ואינן עולבין לקבל סדר מיתות קודם ק"ש על המטה להתמיד בלימוד מוסר וגירסא לדון לכף זכות לשבול בעש"ק ובלימוד זוה"ק וכו' להתענות מער"ה עד יוה"כ ולהזהר מאכילת בשר בחול בחודש מרחשוון ואפי' מתבטל בשר לגמור תהלים בכל לילות דר"ה קודם השינה וכן בכל יום שתיים שהן ארבע וביוה"כ גיב וגם ב' אדרות ואדר בקודש ואגדות ירושלמי שבס' יפ"מ ובסוכות לגמור מכלתא כולה בגירסא ומס' סוכה ובליל הו"ר ג"ן דפים מס' הזוהר ותרנוס ד"ה ומד"ר מפ' ויצא עד סדר וירא ומשנת חסידים, ע"ש ומליל ג' ויחי עד ליל ז' לא שתה מים, ובליל שבועות לא דיבר בשום דיבור ולמד מד"ר רות ורוב ס' חלק בני יהודה קצור סמ"ג ואדר"נ ומס' בלה וסופרים אר"ר וזוטא ופ' השבוע ילקוט רות ואזהרות, וביום ב' ילקוט משלי ומנורת המאור ובחודש אב כשהי' במנזבה גמר ס' רב עמרם וס' דרך ישר לה"ר ישעי' מגצו (ס"ז) ע"ש ואם כך מנהגיו והתלבויותיו בהיותו עוסק בשליחות מצוה ונחפו על דרכו ללכת ממקום למקום במלמלה גבר ולא שע"ה אל מנוחת"ו, ק"ו בהיותו שרוי בביתו ובחובותיו, תחת צאלים וקורותיו, גם ל"ה ישן כמה שנים במטה רק על (הקאלפס") דרך ארעי ואפי' בשבת ורגיל על לשונו לומר דהשינה דוקא לת"ח הוא :

(ט) משכיל לרו"ד אם גדול כבוד ספריו בישראל מצד עצמם כי כאיש גבורתו ורב חילו' בכל מקצועות התורה, הנה רבה מעלתם ויקר ערכם עוד מצד אחר כי עלו ובאו ברובם גם דברים עתיקים מגדולי הראשונים, כי זה דרכו כל הימים עדי זקנה ושיבה הקדיש עתותיו עצרת לה' להביא באוצרותיו כל דברי חפץ חידושים ופרפראות אשר מצא בכ"י לחכמי הראשונים ע"ה ונהג בהם טובת עין להוציא לאור העלומות חכמה ולהיות דובב שפתי ישנים, על ידו פרץ נח"ל קדומי"ם ודברי"ם אחדי"ם (ע"ה"ס) וחומ"ת אנ"ך על נביאים מלאים על כל גדותם מתורתו של ראשונים, וכמו מס' גרים כותים ועבדים ממס' קטנות אשר נחסרו בכל

בכל דפוס התלמוד וסדר הנאים ואמוראים חי' רבינו חננאל ופ' קדמון על הירושלמי כללי ש"ס לרמב"ם רס"ג ור"ב אשכנזי מכ"י (כס' יעיר חזון ח"ל) ס' חזה התנופה (הוא קצור שו"ת הרמ"ם) וחי' מהר"י קורקוס וביאורי מהר"ש סיריליו והנהגות הרמב"ל על הירושלמי וזולתם, זאת פעולת צדיק לחי"ם לא היתה קריא"ה אשר שגבה ממנו אסף באוצרותיו הון עתק וצדקה חכמה ומוסר לא הנית דבר גדול מהויית ראב"י ורבא עד דבר קמן שבלחישא שלא הביא בחיבוריו, את הכל עשה יפה בעמ"ו בלשון רכה השוברת לב האבן לבית חלל, כנראה למעמיק בספרי דרשותיו ומוסריו והמלאים זיו בכקאות נפלא הפלא ופלא, ובר מן דין האיר לעולם כלו ומטובו השביע נפש שוקקה איש לפי ערכו בקיצורי דינים וכסולת מנופה מור"ה באצבע את הדרך נלך בה את הכל כתב איש רב"י האדם הגדול בענקים, זכה וויכח את הרבים, קרוב לששים ספרים, מאירים בספרים, בכל אפסים ועכרים, אשר כבר התפשטו בקרב ישראל ושמו הטוב נודף למרחקים, במורח ומערב הפנימי והחיצוני וישתו בצמא את דבריו, ותהלתו מלאה הארץ, ורבים מנדיבי העם הגבירים היו מכבדים אותו וזלו זהב מכיסם להביא ספריו לבית הדפוס בליווארנא מנשובה ופיסא, מפז ומפנינים יקרה היה לו דישנא כזו:

וקדושת גאונו תרבהו גם בעיני גדולי רבני וגאונני פולוניא ועד אחרון צאו וראו לשון הזהב וההדרת' לגאון ישראל מר קשישא, אבן הראשה, מהרא"ו מרגליות וצ"ל מבראדי מ"ש עליו בהקדמת ס' מורה באצבע הנדפס פעם כ' בגלי-ציון וראה נא כי הרה"ג הזה עוד הוכירו הרב חיד"א ז"ל בעצמו בספרו שו"ת חיים שאל (ח"א סי' כ"ד) והוא בהמ"ס מטה אפרים ע"ש, והספרים אשר עשו לו שם כשם הגדולים אשר בארץ ישראל וגם בעמים הן המה ספרי שם הגדולים וספרי ועד לחכמים ליקומי ועיר שם בס' כבר לאד"ן, ראו חכמי ישראל ויהללו אותם, קמו חכמי הגוים ויאספי אותם אל ביתם:

תא שמע עדות בן נכר מ"ש עליו ח"א מחכמי האומות שהיו בזמנו דורש קדמוניות הפרופיסר "ד"ר רוסו" חכם מחוכם ולו יד ושם בשמות הגדולים כלשן ויודע גם לשוננו הקדושה על בורי', וחי' ספר מקורות היהודים וחבורי חבר בלשון עבר ועל חבוריהם, ובהזכירו שם ס' חסד לאברהם להגאון המקובל מהר"א אזולאי סיים בזה"ל וכן בנו לעת כזאת-חי הוא בליווארנא בשיבה טובה והוא מגדיל שם הוריו ובני ביתו ע"י חיבוריו ולעילא מנהון לדעת בטיב הספרים שחיברו בלשון עבר הוא הס' הנקרא שם הגדולים ח"א ממנו יצא לאור הדפוס (אלף תשע"ד למנינים) ח"ב כש' אלף השפ"ו, וח"ג בשנת אלף תשצ"ו ויקרא שמו בישראל בית ועד לחכמים עכ"ל, וס' שם הגדולים נגמר ממנו בש' תקל"ד פ' בהר בימי הסגור בבית החפשיה (לאזכרנו) חוץ לעיר ליווארנא בעת בואו ממונים, ובאו אצלו הגבירים המפורסמים דשם לבקרו והזמינו לו שמה בית טוב ושלחו לו כמה ספרים וישב שם משך ימי הסגור ושמירתו מא' פרשת בהר עד אס"ח שבועות:

(י) ואלה דבריו דו"ד האחרונים, והנה לא ידענו מתי שב ממסעיו אלה לביתו חבורנה רק זאת ידענו כי בשנת תקמ"א יצא משם פעם ג' במצות ראשי ומנהיגי הקהלה לגור בעיר ליווארנא (וכ' דנכס' תק"ו) ותקמ"ה נכך גס צרכת המנה) ומשם השגיח על עסקי שולחיו כל הימים והביא אל ידם מירי שנה בשנה נדבות מכל הערים והמדינות אשר עבר, וילקט יוסף את כל הכסף, וישב שם בתור נשיא ארץ הקדושה ויבא יוסף הביתה בחצר הגביר האדון סיר פירארא די לאון באין מחסור דבר, והי' לומד וילמד גם עם בניו הגבירים מו"ה מיכאל וגבריאל ויתר ימי שנותיו כחמש ועשרים שנה הי' מכלה בטוב ובנעימים, לא לבו הלך בגדולות לא בקש גדולה ורבנות ושום מינוי ושררה וקהל ליווארנא וכן כל הקהלות ישראל חלקו לו כבוד גדול כראוי לו וכל דבר הקשה יביאון אליו (ולמי זקנתו שלח תחתיו במקומו את בנו הרב מו"ה אברהם ז"ל למדינת אשכנז ופולין כמ"ס בשכ"ג ח"א אלף הג' העל"ה והרמ"ה ז"ל), וישב שם על התורה והעבודה באין מונע וספרייו בהשקט ובבטחה ורק זאת נענה לשאלתם לדרוש להם בפרקא ארבע שבתות בשנה

בשנה בביהכ"נ הגדולה ובבית כמו"ה שאלתיאל ריקאנטי (וע' הקדמת פני משה ליוסלמי) ובשדרש להם בביהכ"נ הגדולה בשבת תשובה ביום המנוחה, היתה ליהודים אורה ושמחה, והיו ממתנים עליו מפתח ביתו עד ביהכ"נ עם רב אשר לא יספר מרוב והיו עומדים אלה מפה ואלה מפה והוא עובר בתוך ומראה כמראה מלאך ה' ודבריו מצאו חן בעיני כל שומעיו ודברי מוסריו משכו אחריו לכות בני אדם ויורו חדרי כמן ודברו א"ש לפידות, ובעל תולדות גד"י ב' דל"ר לשוב לא"י על שהיו רוצים למנותו נשיא על כל רבני אה"ק ואולי לא יוכל להשמש מהם, וזה מורה ענותנותו הגדולה ע"ש:

(יא) אורך ימים ושנות חיים יראת ה' יוס"ף ימים ויקרבו ימי דו"ד למות ויחלה כי ה"ל מחלת עצירת השתן ב' חדשים והוא זקן בא בימים ויגוע ויאסף וישכב דור עם אבותיו, ובש"ק פ' זכור י"א אדר תקס"ו נסתלק הארון ונעלה הענן (ומ"ש בנ"ט חיים שאל ח"כ ל"ח אות ס"ט נע"ק ירושלים ת"ו נשנת תקפ"א עשו מעשה ע"ס ע"כ ט"ס הוא וז"ל ש' תקס"א), ובן פ"ג שנים ה' במותו בשנות אביו מו"ה יצחק זרחי' וכמו כן חיי בנו הרב מוהר"ר הפאל ז"ל ה' פ"ג שנים וס' כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם וספריו שחיבר עולים ג"כ כמספר הזה בדלקמן. (ומ"ש בטל תנ"י זן פ"ז הוא טעות), וכבוד גדול עשו לו במותו ויספרו לו כל העיר מספר גדול וכבוד, ובטלו כל השחוק שנוהגים לעשות בחורש אדר בק"ק ליווארנא במותו לא נגע בו אדם רק כיו ה"ח כמספר שם הוי' שטבלו ליל מוצש"ק ועשו לו כל צרכו והכניסוהו לישיבתו והספיד עליו הרב מדינא ואח"כ הכניסוהו לישיבת ת"ת:

והרב מלאך אחים ל' בהספידא, ובבית החיים הספיד עליו השד"ר הרב מו"ה חיים אבועלפאי, ויפשטו את יוס"ף את כהנתו וכל בגדיו ומצאו כתב באבנטו שצוה ישכבל יום יבואו עשרה בני אדם לבית מדרשו ללמוד ח"י פרקים-משנה וסיר לומברונו מינה אפטרופס ליקח העזבון עבור שכר הלימוד, ודרכו בקודש להפריש מעשר מכל הכנסות שה"ל ומחלקו לעניים פעמיים בשנה קודם פסח וסוכות, וב' חדשים קודם פטירתו בראותו כי ינשו צללי ערב מסר לסיר לומברונו סך ט"ו מאות מלרס שילמדו כל יום ח"י פרקים למנוחתו, ובן הנהיג הגביר כמה שנים, ואח"כ היו מתועדים רק איזה בני אדם ולומדים כל הזוהר כמה וכמה דפים לכ"א וכעת עולם מתועדים ומספיקים א"ע רק לחלק ביניהם ס' בית מנוחה שתיקן הרב חיד"א ז"ל וגם בכל הערים הקרובות והרחוקות מקום אשר דבר מותו הניע, אבל גדול ליהודים וצום וכבי ומספר וכבוד גדול עשו לו במותו. והספידו עליו הוי' ארון והיו הורו גלה כבוד מישראל כי נלקח ארון אלקי"ם, וע"ס מערכי לב ערך הספר ס"ב ובס' מלל לאברהם סב"ג ובהתבסס גם הנ"מ יוסף זינצהיים ז"ל משמרסברג נשא עליו מספר וקנה ופתח עליו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, ושם במרום שמים, תהי' נשמתו צורה בצרור החיים, אמן:

מהרב החכם מו"ה יעקב רוקח סי"ט מק"ק טראבולום.

זאת תורת האדם הגדול בענקים, שמו נודע בשערים באיים הרחוקים, בספריו הקדושים חכו ממתקים, דולה ומשקה כמים עמוקים, התלתו בקהל חסידים ועדה צדיקים, הלא זה הגאון רב הו"ד

יוסף

זאת איש כלין לצד עילאה אדם פטרה, גנוי אוצרו שכיות כל החמדה, כח מעשיו הגיד מירי העבודה, צדיק תמים ה' הוא רב חכמא, לדעת איזהו מקומן של שבח"ם גמול ירו הדת, על דבר הקדוש הזה חיד"א, מי האיש החפץ

חיים

זאת היתה כרוך שככה לו, מי שמע כזאת מי ראה כאלה קדוש יאמר לו, להגיד כי ישר וזך פעלו, וכה וזיכה את הרבים כרך ה' חילו, בנועם שיה אור תורתו ידיו רב לו, חכמה ומוסר וכל רז לא אנים ונשמע קולו, מי כמוהו מורה, האיש הירא, אלה המנן תלוי עליו מנן

דוד

צנא מלי ספרי דבי מרן חיד"א ז"ל ע"פ סדר א"ב

לא הלכתי בעקבות כל רושמי ספרי הרב חיד"א כמו הר"א כרמולי תולדות גדולי ישראל וזכר צדיק לברכה ס' אוצרות חיים (מיכל) ורשימת יוא"ל (ר"ת יוסף אלמנצי) ואגרות חיד"א ועד אחרון החכם בן יעקב ובעל המעלות לשלמה כי מצאתי בהם טעותים רבים מחמת שהספרים ליה למראה עיניהם וגלל בן עזבו לפעמים העיקר ותפסו הטפל כי הזכירו רק השמשות או הגהות בתורת ספר ב"פ ע ואף שאין בו רק דף א' (דרך המחבר לקרות שם גם לחשמשות והגהות וקנו שם לעצמן נידוע) וכן הביאו אותן ספרים אשר לא לו המה ורק הוציאים לאור וקרא שמותם על שמו, והרבה ספרים לא העלי שמותם על שפתם כלל, וכן לפעמים הזכירו ספר א' ב"פ בשינוי שמות, מחמת כי עלה ברצון המחבר לקרות להם שם חדש מאשר קרא בתחלה, אמנם לא כן אנכי עמדי כי ראיתם רובם ככלם באוצרות הספרים זאתם שלא זכיתי לראותם חקתי ודרשתי היטב אחריהם :

- (א) אהבת דוד, דרושים, ואתו עמו ס' שפה אחת פי' הגדה של פסח וההשמות בסופו נקראו בשם עזמות אהבה, (לייורנא תקנ"ט) :
- (ב) אהל יוסף, על תהלים נזכר בס' ככר לאד"ן להמח' דקכ"ג :
- (ג) אור הגנוז, בכת"י כפי עדות הרב מוהר"א כלפון (אבר"ן) בהקדמת ס' אגרות חיד"א :
- (ד) אחורי תרעא, מהדו"ב על הוריות (נדפס בס' דברים אחרים) וגם תשובות על השגות שתפסו ע"ס שער יוסף :
- (ה) בית מנוחה, סדר ההשכבה ולימוד ליאהרנא (לייורנא תקס"ב) ואלו היו ספר ברית מנוחה הוצא בס' אגרות חיד"א :
- (ו) ברית עולם, פי' והנה ע"ס חסידים, והשמות בסופו נקראו בשם שומר הברית נדפסו בס' לב דוד (שם תקמ"ט) :
- (ז) ברכי יוסף, ואסף איש עהור מכ"י גאונים ומה שחידש בטובו הרב המחבר על ד"ח ש"ע ובסופו קונטרס אחרון בשם שירי צרכה (ח"א שם תקל"ד וח"ב שם תקל"ו) ונדפס השגות עליו בס' דברי מרדכי למהר"ם כרמי ז"ל ולעלמו הוא מזיל מאשר השיג עליו הרב חיד"א או"ח סר"ד ובשאר מקומות (וקרא ספרו ברכי יוסף להורות נתן כי ברכי גי' רל"ב כנגד ד' שמותיו ית"ש מ"ה ז"ן ס"ג ע"ב ליחד שמותיו ושהם כנגד ד"ח ש"ע ע"ס) :
- (ח) בתי הנפש, פי' על הגדה בס"ס מראית העין על העין יעקב :
- (ט) גאולת עולם, עוד על הגדה בס"ס כסא דוד :
- (י) גופי תורה, על תהלים ולא נדפס ע"ס פתח עינים דקל"א ע"א :
- (יא) דברים אחרים, דרושים והשמות נדפסו בס"ס כסא דוד (שם תקמ"ה) :
- (יב) דברי שיר, נזכר בס' תולדות גד"י :
- (יג) דבש לפי, תוכחת מוסר והקדמות יקרות ע"ס א"ב (והוא ח"ב מס' מדבר קדמות) ובסופו פה אחד פי' הגדה (שם תקס"א) :
- (יד) דרך חיים, בס' חגי' :
- (טו) העלם דבר, כולל ק"ן השגות והשמות שנשמעו מגדולי ישראל סדר הזמנים משנות דור דור ודורשיו ולכן שאלו שלא מדעת להקשות מדברי התלמוד על הרב ומסכת אחרון על קדמון, והוא ס' ראשון שחי' בנחיתותו כבר שהסר (ע' יוסף ד"ע ע"ב סק"ה) ולא נדפס עד היום והוצא מוהר"א חי מוספא מפרעססי (בהמ"ס תהלה לדוד) ראה אותו אלל נכדו מהר"ם אזולאי באנקינא :
- (טז) ועד לחבמים, כ"ה האחרונים מס' שם הגדולים (שם תקנ"ו) ובסופו השמות בשם בית ועד והשמות לס' טוב עין ונקראו בשם שימח עין ויתר השמות נדפסו בס"ס חיים שאל :

- (יז) זכות אבות, בם' תנ"י:
- (יח) זכרון משה, ב"ה מחי" ש"ס ופוסקים ונכדו מהרמ"א הו"ל וקרא על שמו:
- (יט) זעיר שם, שירי שריים לם' שם הגדולים והנהות על הרבות ושאר צענינים בם'ס ככר לאד"ן (שם תקנ"ו):
- (כ) זרוע ימין, פי' הגדה בם'ס פני דוד:
- (כא) חדרי בטן, מוסר ודרוש עה"ת וע' כסא דוד דכ"ה ע"א ובעל תהלה לדוד הנ"ל ראה גם זה בכ"י תח"י נכדו הנ"ל:
- (כב) חרשים לבקרים, בם' תנ"י:
- (כג) חובת אנך, פי' קלר על כל תנ"ך (פיסא תקס"ד) וברם לרין אנא לאודיע, מ"ש בעל תהלה לדוד הנ"ל וז"ל בהיותי באנקונא אלל מהר"ס אוולאי ראייתי ספר סכר יוסף כ"י והוא ממש כס' חומת אנך עכ"ל ולפי"ז מה שהביאו המזכרים ס' סכר יוסף בפ"ע אך למותר הוא, וע' ככר לאד"ן דקט"ו ודבש לפי ד"א (וע' בסמוך ס' יוסף תכלות):
- (כד) חיים שאל, ב"ה שו"ת ולשונות הרמב"ם ובסוף ח"א נדפס שירי ברכה עיו"ד ובסוף ח"ב קלת מס' חזה התנופה (קלור שו"ת הראש מכ"י) וקונטרס חידושי סופרים למוהר"י בהרב בעשו"ת דברי שמואל והשמות לם' ועד טוב עין ותהלה בדרך:
- (כה) חפדי אבות, על מס' אבות בסוף ס' שה"ג ח"א ונדפס גם בפ"ע אח"כ כ"פ:
- (כו) חי מרבר, הנהות על חי' הריטב"א:
- (כז) מבור הארץ, בם' תנ"י:
- (כח) טוב עין, שו"ת הערות ודינים בם"ס ועד לחכמים ח"א:
- (כט) טוב הארץ, כ"י הוצא בסדר תולדות גדולי ישראל:
- (ל) יוסף אומץ, שו"ת והשמות בסופו נקראו בם' קשר אמיץ (לייוראנא תקנ"ח):
- (לא) יוסף בסדר, עניני לימוד תפלות ותיקונים (שם תקנ"ט):
- (לב) יוסף לקח, למודים לכל יום כעין ס' חק לישראל והדפיסם אח"כ בתוך ספר חק לישראל ונקראו בם' יוסף לחק ואתו עמו הלכה פסוקה ודינים דבר יום ביומו נדפס פעמים אין מספר ונתפשטו בכל תפלות ישראל אשריו ואשרי חלקו שזכה וזיכה את הרבים בנועם מוסריו מוסר יקר ונעים:
- (לג) יוסף תהלות, פי' על תהלים ובסופו סדר פדיון נפש ולימוד ליאהרנייט ונקרא בם' בית מנוחה, והשמותיו בסופו בשה נאזה תהלות (שם תקנ"ו) ויתר השמות בם' תהלה בדרך נדפסו בם"ס חיים שאל ח"ב, (ומתחלה עלה במחשבה לפניו לקרותו בם' תהלה בדרך ושבו קרא אותו מטעם הכמוס עמדו בם' יוסף תהלות):
- (לד) יעיר אוזן, ב"ה, ח"א נקרא עין זוכר כללי ש"ס ע"פ סדר א"ב, ומה שחל"כ בכ"י בם' רס"ג הרמב"ם ור"ב אשכנזי ור"ב נקרא מדבר קדמות הקדמות יקרות מחז"ל ומפורשים ג"כ ע"פ סדר א"ב, ובסופו השמות ותיקונים לעין זוכר בם' קילורית לעין והשמות למדבר קדמות ומראית העין בם' אחר המדבר (שם תקנ"ג):
- (לה) יש מאין, הנהות על הזוהר ועוד לו זכרונות והנה על הזוהר נדפסו בם"ס דבש לפי ובעת נדפסו הנהותיו בזוילנא עם הזוהר בם' גינולי אורות (ובם' קול שונב דע"ו כ' שחי" גם פי' על הזוהר ונגנו תחת המפלות בעה"ק לפת"ו אשר נהייתה שם בם' תקנ"ו ע"ש):
- (לו) ככר לאד"ן, הנהות על מס' קטנות ואדר"ג, ובסופו רוח חיים רמזים לפרק שירה ופרק השלום וקונטרס זעיר שם שירי שריים לם' שה"ג וכו' והנהות על מדרש רבה ושאר ענינים והנה לירושלמי והשמות נקראו בם' אר"ש הככר (שם תקס"א) והדפיס מתחילין מן ק"ח שבעתו לחברו לם' דבש לפי כמו ח"ב):
- (לז) כסא דוד, דרושים ובסופו גאולת עולם על הגדה והשמות לם' ראש דוד פני דוד ודברים אחדים (תקנ"ד):
- (לח) כסא רחמים, על מס' כלה סופרים ואדר"ג ע"ד הפשט וביאור ארוך ונדפס האחרון הסיבו שמו בם' תוס' (תקס"ג):
- (לט) כף אחת, לימודים וכוונות תפלת ושמידות נדפס בעבוה"ק (תקס"ב):

צנא טלא ספרי דבי רב מרן חיד"א ז"ל ע"פ סדר א"ב XV

(מ) כרם חמ"ר, למודים ותפלות לדבר נעשו (שם תקנ"ז) ומ"ש הח' הר"א כרמולי כרם חמ"ד נד' הוא טעות (אחרי דהוא ר"ת חינוך מיתה רפואה):

(מא) לב דוד, מוסר כולל למ"ד פרקים וששה פרקים העתיק מכ"י מהר"ו ובסופו ברית עולם פי' והנה לס' הסידים (שם תקנ"ג) ומ"ש הר"א כרמולי תקמ"ט הוא טעות דפריט הנדפס על שער הס' הוא לב טה"ר בר"א ל"י אלק"ש עה"ת (ר"ת עס התיבות) שם ארבע גי' תקנ"ג:

(מב) לדוד אמת, קצור ס' אמת ליעקב (ישראל אלגאזי) מדיני ס"ת וקריאתה ובתיבתה עם חוס' והנהות (תקמ"ו) עוד כנ"ל עם קונטרס תורת השלמים קצור דיני המועדות למהר"א חיון והנהותיו לס' שלמי נכור למוהרי"ט אלגאזי וליקוטיו מקונטרס הרמ"ז לכותב ס"ת ע"ד האמת ונקרא בשם זכרון בספר ולימוד לחינוך הבית ולרפואת החילה נקרא בשם חנוכה הבית והנה ע"ס לב דוד וברית עולם ועד אחרון אזהרות ומנהגים בזמן הולאת ס"ת ברכת התורה ומעלות התורה (שם תקנ"ו) (ואח"ז נדפס ס' דבר אמת כולל ס' לדוד אמת תורת השלמים ואות אמת להר"י סיד ומה שחידש בטיבו הרב המסדר המחבר מו"ה מנחם נהרב מטה שמעון שאלוניקי תר"ג):

(מג) לחם בן השמים, ביאורים חדשים עה"ת:

(מד) למנצח לדוד, הובא בספר תולדות גדולי ישראל:

(מה) מדבר קדמות, ע"ל יעיר און:

(מו) מחזיק ברכה, חי' דינים והנהגות ושו"ת האחרונים על ש"ע אה"ה ויו"ד ב"ה ובסופו פאת הראש הנה ע"ס ראש דוד (תקמ"ה) וכן בס' חיים שאל ח"ב סל"ח תמלא הנה לס' ברכ"י ומח"ב ע"ש:

(מז) מעגל טוב, ס' זכרונות ימי חייו וכותב על הספר את כל הקורות אותו על דרכי בהיותו שד"ר מדינת אירופא ואח"כ זה שלש רגלים (ליווארגא ברכ"ת טו"ב):

(מח) מראית העין, על אגדות עין יעקב ובסופו מס' כותים עבדים תמורה וגרים והנה' עליהם נקרא בשם כעת חי' ובתי הנפש השמעות לס' עין זוכר והשגות ע"ס קהלת יעקב למוהרי"א ובאר מים חיים (מו"ו) ושדה הארץ ח"ג (שם ליעקב"ב שמח"ה):

(מט) מרפא לנפש, הובא בספר אגרות חיד"א בהקדמה בשם האב"ד ע"ש:

(נ) מרפא לשון, הובא בספר ליארי שלל הפטורות בהעלותך ושלה:

(נא) משגב לרך, ע' שם הנדולים:

(נב) נחל אשכול, על ה' מנגלות והשמעות נקראו בשם ערבי נחל { נדפסו עם החומש

(נג) נחל קדומים, על התורה { ופרש"י (שם תק"ס):

(נד) נחל שורק, על הפטורות והשמעות נקראו בשם אפיק נחלים {

(נה) נפש חיים, ע' אגרות חיד"א בהקדמה בשם רב אחא"י (ר' אברהם חיים אלדדי):

(נו) סנסן ליאיר, סדר למודים ותפלות לבקשת ח"ק גמ"ח דק"ק ליווארגא (שם תק"ן) ונדפסו אח"כ בס' עבודה"ק:

(נז) סבר יוסף, עה"ת ע"ס דבש לפי די"א וכבר לאד"ן קט"ו ע"ב ובעד לחכמים ח"ב

וא"ו ח' כ' שהעתיק לתוכו מפי' ר' וידאל הצרפתי ולפי"ז מ"ש בזכרונות להר"א

כרמולי דס' סבר יוסף הוא על מוסר הוא טעות ורק הוא עה"ת וע' חומת

אנך מ"ש בשם צעל תהלה לדוד ע"ש:

(נח) עבודת הקודש, ב"ח מורה באצבע דינים והנהגות האדם לפורן שמיר מוסר ותיקונים

(תקמ"ב):

(נט) עולת הבית, הובא בס' תולדות גדולי ישראל:

(ס) ע"ש רצון, רמזים עה"ת ומועדים ע"פ עדות צעל תהלה לדוד הג"ל עס"ס מעגל טוב:

(סא) עין זוכר, כללי ש"ס ע' יעיר און:

(סב) פה אחד, פי' הנדה ע' דבש לפי:

(סג) פני דוד, פי' ודרושים עה"ת ואחרי כל פרשה נימוקי הקומש לר"י הראשון מעראני

ובסופו לוארי שלל על הפטורות וקונטרס סבר פנים הנה' ותיקונים והשמעות

נדפס בס' כסא דוד (תקנ"ב) ועס קונטרס זרוע ימין (תקס"ב):

(סד) פס יד"א, על הרמב"ם הובא בס' לב דוד ובברכ"י או"ח סי' רכ"ג, ואולי הוא הנהיג על הרמב"ם שהובא בהקדמת הברכ"י להרב החכט ראובן ברוך מווינא: (סה) פתח עינים, על עין יעקב ובסופו שומר הפתח הנה והשמעות (שם תק"ן) וגדפם על מה' סוכה לבדה בס' שמחת הרגל:

(סו) צוארי שלל, על הפטורת ע' פני דוד: (סז) קשר גודל, הנהגות האדם ודיני לזית תפילין ברכות ותפלה (תקס"ב): (סח) קונטרס הכללים, הובא בברכ"י או"ח סי' ח"ן סוף אות א' וסי' לדי"ק ע"ש: (סט) קונטרס אורח ימים, בס' תנ"י: (ע) ראש דוד, לרשות עה"ת והשמעותיו בשם עזר הראש (מנעובה תקל"ו) וכן בס"ם דברים אחדים ומחזיק ברכה ונקראו בשם פאת הראש וכמו כן בס"ם שה"ג ב' וכסא דוד ופתח עינים:

(עא) ראש יוסף, בס' אגרות חיד"א בהקדמה בשם רב אחא"י ע"ש: (עב) רוח דוד, שם: (עג) רוח חיים, וז"ל בעל תהלה לדוד (תהלים) קפיעל ל"ח ראיתי באנקונא (תר"ד) אלל נכדו הר"ם חזולאי, בס' רוח חיים כת"י להרב מופ"ה חיד"א זל"ל שהוא דרושים רשומים מעין ס' כסא דוד ע"ש ובאגרות חיד"א כ' דנדפסו קלת מהם אחר פטירתו:

(עד) שבר יוסף, הובא בזכרונות תולדות גדולי ישראל ואולי הוא בשי"ן שמאלית: (עה) שיורי ברכה, השמעות לברכ"י ומח"ב ולקוטי חי' על ד"ח ש"ע (לייזארנא תקנ"ה) ואח"כ פעם שנית בשאלוניקו (תקע"ד) ע"י הרב מו"ה רפאל קאלאמארו ועשה עליו הנה ואת שמו לא הגיד ועס"ם לב בהשמעות:

(עו) שיורי שיריים, קונטרס הוספות ותיקונים והנה' לס' מח"ב ושיורי ברכה (והרב מוהר"א פיינסו חי' ס' משפט כתוב מקיבורי דינים הנמלאים בכל ספרי הגאון מרן חיד"א שעל ד"ח ש"ע שאלוניקו תקנ"ח):

(עז) שם הגדולים, סדר יוחסין משפחת סופרים גדולים עולם דוד דוד ודורשיו מימות הגאונים עד זמננו וכל המחברים והספרים נסדרו בסדר א"ב עם כמה הוספות ומעוררות ד"ח, וב"ה האחרונים קרא בשם ועד לחכמים ובסופו חסדי אבות פי' על אבות (תקל"ד) עוד כנזכר עם ועד לחכמים ח"ב וגוספות רבות על ספר חסדי אבות נקרא בשם ראשי אבות ובסופו שלחן במדבר הנה והשמעות לכל הנזכר (תקנ"ח) ועוד כנזכר ובסופו פאת הראש"ש השמעות לס' ראש דוד לדוד אמת שמחת הרגל ג' סימנים וסי' ד' הוא מה' תמורה מכ"י סי' ה' משגב לדרך השמעות לשה"ג ועד אחרון עלה א' בשם כל אשר נשמע (תקמ"ו) ח"ג כנזכר בשם ועד לחכמים ח"א ובסופו קונטרס בית ועד הנה' והשמעות כנזכר ואח"י ס' טוב עין חי' וקלת שו"ת ועד אחרון עלה א' השמעות לוועד זה (לייזארנא תקנ"ו) וע' ככר לאדן:

(עח) שמחת הרגל, ב"ח, ח"א למודים ורמזים לפסח ואח"י פי' הגדה באריות וח"ב ג' למודים ורמזים לשבועות ומגלת רות עם פי' וג' למודים לסוכות וקלת הערות לחוה"מ הו"ר ושמות"ת וקונטרס פתח עינים על עין יעקב סיבה והשמעות בשם שלמי שמחה ומס' גרים מכ"י והשמעות לח"א בשם שמחה שלמה (לייזארנא תקמ"ב):

(עט) שמע יוסף, שיטות ושו"ת הובא ברשימת הר"א כרמולי: (פ) שער יוסף, שיטה נפלאה על מס' הוריות ובסופו פתח השער מפתחות (לייזארנא תקכ"ו) והשמעותיו נדפסו בס"ם דברים אחדים בשם אחורי תרעא ואלו יסוביהם מהשגת חכמי דורו ע"ס שער יוסף, (ויוסף בן שבע עשרה שנה הי' בהבנות לו שער יוסף):

(פה) שפה אחת, פי' על הגדה בס"ם אהבת דוד:

(פג) שפת היאור, על סודות וקבלת מעשיות הובא בס' אגרות חיד"א בהקדמה בשם רשימת האכר"ן וזכרונות רב אחא"י ע"ש:

(פד) תהלה בארץ, ע' יוסף תהלות וע' שו"ת חיים שאל ח"ב בסופו שנדפס שם השמעות ממנו:

וכי אעבור בסך המה פ"ג כמספר שנות חי"ם וסימנך יחי"ה האד"ם כנ"ל:

ובל אמנע מלהעלות כאן גם את השיר המעלות אשר יסר הרב חכם הבולל מויה
ראובן ברוך ש"ס מקהל הספרדים דק"ק ווינא. לכבוד מרן המהר"ל ז"ל וחיבוריו
(והוא בהקדמת ס' ברכי שהו"ל בעיר וויען ש' בת"ר) וז"ל :

לובר עולם, פה בשער האולם, אשר לכבוד צדיק שיר המעלות, שמות
הספרים אשר ממנו אצילות, מסומנים בשיר באותיות גדולות, להראות לעם
הקודש כי כל אלה יולדו על ברכי יוסף :

ליוסף תהלות, בשיר המעלות, הולך ועונה, מה דשייר ותני אחריו ברכה ספרי המדה, מרבינו
חיד"א, כלל אל מעונות, הורת חיי"ם מחיבוריו וזרם, הכי קרא שמו יוס"ף לפנת פענח,
ודו"ד בכל דרכיו משכיל וה' אתו, מאיר עיני חכמים כרבי נהוראן, נודע בקהל חסידים כר"י
בר אלעאי, רב תנא דידן גאון אזוראי, אשרי יולדתו, ירושלים עה"ק היתה הורתו, בחברון ישיבת
הוריו חקע דירתו, מחברון שולח להרים תרומתו, ובליורנא מנוחתו, בן טו"ב שנים והוא
נהר אורו הופיע, חבר שער יוס"ף זו חכמתו הודיע באחור"י תרע"א כא"ס על משמרתו,
יוסף הוא המשביר כמעין המתגבר, בחדושי דינים ופלפול חילים יגבר, כל אלה יולדו על
ברכ"י יוס"ף גאון תפארתו, לו מלא ספר מחז"ק ברב"ה, לאסף זו סגולת קדומים יוסף
זכה, ויאלל מן העומר לשירור"י ברב"ה כי לא מוכל שאתו, טרם השיגו לראשונים נשקו בר
כן סב"ר יוס"ף סיני בהעל"ם רב"ר יפליא כל לכ חכם בקיאותו, לדוד בשנותו, יעיר
אוי"ן זו עי"ן זוב"ר נתן כ"ס דרך לעבור בכללים זו מדב"ר קדמו"ת זוהר למשכילים,
ואין נסתר מחמתו, רשפי אש שלהבת דרשותיו הנחמדות, כס"א דו"ר ודברי"ם אחרי"ם
הן הנה מעינות, נפלאות מתורתו, בספר פנ"י דו"ר נח"ל קדומי"ם דונב שפתי ישנים,
סב"ר יוס"ף שפתותיו שושנים, הכי נכבד רא"ש דו"ר הכתר הולמתו, ספר פת"ח עיני"ם
האיר נתיב האגדות, במראית העי"ן מדובר זו נכבדות, ובס"א רחמי"ם לכבוד הדור
מלכותו, תשובותיו נפלאו בספר חיי"ם שא"ל, אומ"ן יוס"ף פנים יאהל, שפר לדו"ר
אמ"ת עץ שתול אשר פרו יתן בעתו, כב"ר לאד"ן נחלה שפרה, עליו נוסף רוי"ח חיי"ם
על פרק שירה, נחמד מזהב יוס"ף ההלו"ת זר זהב למסגרתו, שמח"ת הרג"ל יתענג
בדשן כל קורא בו, יוס"ף לק"ח ול"ב דו"ר מחזיר למוטב המאור שבו, כאשר היתה
באמנה אתו, זוהר חכמתו לבאים כסוד ה' נודע, הנהות על הזוהר י"ש מאי"ן וספר רב"ש
לפ"י יאירו למארי חג"ה, והגם בחדרו משכיתו, תנא דידן תני ושייר חילים, פה לא הבאתי
כ"א הגדולים, מלבד הנהות הרמב"ם ועוד מעינים בנחלים, והגם בחשב אפודתו, לספר
כל שבתו שרים עלרו במלים, בינינו עוד הוא חי מקבאל רב פעלים, יוסף עד תאות
בנעות עולם לו הנזר נש"ם הגדולי"ם :

זכותו הצדקתו יגן עלינו, ובמאור תורתו יאיר עינינו וישמח לבנו
על ארצנו ועל נחלת אבותינו. אבי"ר :

קינה לדודי שחבר תלמידיו הרב מו"ה שמואל הכהן רב ספר"א מק"ק
ליווארנא והיא חקוקה על מצבת קבורת הרב ז"ל שם בק"ק ליווארנא

ציון דוד

הן פה מכון מופת הדור איש חכם גדול מנביא,
עת כי נקרא, אור התורה, למרומי על נשבר לבי,
הה! כי נחבא, שר הצבא, אוי כי כבה, נר מערבי,
כבוד מלא רב המופלא בסנהדרין הוא המצביא,
רב הו"ד יוסף, חיים יוסף דוד נקרא לפאר ולצבי,
רב נהוראי, הוא אזולאי, עלה מרום שבה שבי,
ובסוד עירין, בו מזוהרין, כל החכמה שנה רבי,
הן הוא נפטר, ובסוד נעטר, יום י"א אדר נעדר טובי,
בשנת, תיקון"ן לפ"ק צקון לחש ונהי יגדל עצבי,
אך בספריו, הוד ספיריו, נראה סודות במ משגבי,
לפני עליון, הוך אפריון, הגל נפשו עם הרשב"י,
ישוב דודי, עם איש סודי, הוא אליהו הנביא:

הן הן תולדותיו, הן הן קורותיו, הן הן גבורותיו, זכותו וזכות תורתו יעמוד לנו
ולכל ישראל עד העולם, אנס"ו:

שנת לכבוד הרב הגאון חיים יוסף דוד אזולאי ז"ל לפ"ק פה קראקא יע"א.

ויקרא בהם שמי ושם אבותי

הק' מנחם מאנדל בהר"ב מו"ה יוסף פנחס קרענגיל נ"י
מקראקא יע"א.

גברא ערמילאי, בהמ"ח תולדות אזולאי.

